

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Laimingojo žmogaus erdvėje

2012-11-30

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Publicistika

AUTORIUS: Astrida Petraitytė

DATA: 2012-11

Laimingojo žmogaus erdvėje

Astrida Petraitytė

Ne jubiliejus, bet irgi graži sukaktis – 111 metų (11 29) dramaturgui Juozui Grušui. Ne dėl šios progos, bet tiesiog norėdami pabuvoti erdvėje, kurioje gyventa žmogaus, galėjusio pasakyti: „Laimingasis – tai aš“, atvykau į Juozo Grušo memorialinį muziejų Kaune, Kalniečių gatvėje.

Pasakoja muziejaus vedėja **NIJOLĖ MAJERIENĖ**, su kuria pasivaikštome po medinį namelį ir aplink jį.

✘ Juozas Grušas, sklypą nusipirkęs 1936 m., šiame namelyje su šeima – žmona Pulcherija, dukrele Algimanta ir sūnum Vytautu (vėliau dar gimė sūnus Saulius) įsikūrė 1938 m. Įdomu, kad šio namo projektą yra sukūręs pats Grušas, statybų technikas J. Miknevičius jį tik profesionaliai nubraižė.

Jau žymiai vėliau Grušas sumanė ir įdomią pavėsinę, pro kurią ateinama prie namo, pavadinęs ją „Rozenbogenu“ – Rožių vartais. Pasak Grušienės, ši arka ir buvusi apauginta vijoklinėmis rožėmis.

Čia rašytojas nugyveno visą likusį savo gyvenimą – iki 1986-ųjų. Tik 1942-1949 m. šeima buvo išvykusi į Joniškį, Grušienės tėviškę. Sunkmečiu juos gelbėjo Grušienės tėvų ūkis, Grušienė, kaip ir jos mama, buvo gana ūkiška moteris. Ir grįžę į Kauną Grušai kurį laiką čia laikė karvutę, vištų – lauke stovėjo tvartelis, sandėliukai, kurie vėliau buvo nugriauti, jų vietoj pastatyti trys garažai. Yra ir nuotraukų prie šio namo – vištos, aptūpusios Grušo pečius.

Tais karo ir pokario metais name gyveno daugybė vadinamųjų nuomininkų, kurie jokios nuomos nemokėjo.

Memorialinio muziejaus įsikūrimo istorija tokia. 1989 m., jau po Grušo mirties, namelį nupirko Lietuvos kultūros ministerija. Dabartiniuose memorialiniuose kambariuose dirbo muziejininkai, o kituose dar gyveno šeimos nariai. Lankytojams duris muziejus

atvėrė tik 2001-aisiais – per rašytojo šimtmetį. Bet rašytojo bičiuliai, jo gerbėjai lankydavosi ir anksčiau.

Memorialinė erdvė

Prieškambaryje kabantis laikrodis sustabdytas Grušo mirties valandą. Ant kabyklės kabo rašytojo skrybėlė – ji pas mus grįžo po aktorius Balio Barausko mirties, jo našlė aktorė Marija Černiauskaitė padovanojo, papasakojusi: jos vyras viešėjęs pas Grušą, o susiruošus išeiti smarkiai liję, tad rašytojas ir įdavęs savo skrybėlę – vis šiek tiek apsaugosianti... Čia ir sena skrynia, unikalus trikampis staliukas.

Tais laikais namas suprojektuotas moderniai – štai pirmo aukšto du pagrindinius gyvenamuosius kambarius skiria (ir jungia) suveriamos durys. Juose, galima sakyti, ir vyko visas Juozo Grušo gyvenimas. Į mansardoje įrengtus kambarius jis apskritai kojos nekėlė – ten gyveno vaikai, vėliau ir vaikaičiai. Prieš rašytojo mirtį čia gyveno net keturios kartos: pats Grušas (žmona mirė anksčiau), jo dukra su vyru, jos vaikai su savo vaikais...

Pirmame aukšte būta iš viso penkių kambarių, dar mažas tarnaitės kambarėlis ir virtuvė.

Kambariuose nuostabiai gražios koklinės krosnys. Nuo Grušų įsikūrimo yra išlikę seni mediniai baldai. Būstas labai kuklus, čia jokios prabangos, nėra krištolinių indų, porceliano.

Kadangi suveriamos durys dabar abiejų kambarių neskiria, mūsų žvilgsnis dažnai šias dvi sąlygines erdves aprėpia vienu metu, tad, pavyzdžiui, galime suvokti patalpą puošiančių meno kūrinių visumą, nebrėždami linijos: tas kabo viename, o tas – kitame kambaryje...

☒ Vienas iš dviejų susijungiančių – **didysis kambarys** – buvo universalios paskirties – tai ir svetainė, ir darbo kambarys, ir Grušo miegamasis, o **mažasis** – šeimos valgomasis.

Rašytojo šeimoje galiojo nerašyta taisyklė: kai Grušas užverdavo šias duris tarp dviejų kambarių, visi žinojo, kad jis dirba. Jis mėgo rašyti pusiau gulomis ant raudonosios sofas, ant kelių pasidėjęs kartoninę ar fanerinę lentelę, rašydavo paprastai pieštuku. Turėdavo savo normą, dirbdavo keliskart per dieną.

Kaip matote, lentynose daugybė knygų – grožinės literatūros, enciklopedijų, meno albumų, jų virš trijų tūkstančių. Fonduose saugoma nemažai knygų iš Nepriklausomybės laikų, tarp jų ir vokiečių kalba. Žinoma, Grušas skaitė ir rusų kalba. Grušienė kartais versdavo iš latvių, ilgus metus Grušų namuose gyvenusi Elena Jakševičienė-Alantienė – iš lenkų. O bibliotekos istorija liūdna. Kai muziejus kūrėsi, senų knygų radome įvairiausiose vietose – antresolėse, garaže, bet jos nebuvo itin vertingos, pavyzdžiui, ekonomikos vadovėliai prancūzų ir vokiečių kalba. Jos galbūt iš to meto, kai Grušas redagavo Katalikų veikimo centro savaitraštį „Mūsų laikraštis“. O vertinga humanitarinė literatūra buvo sunaikinta karo metais. Kai Grušai gyveno Joniškyje, įnamiai sunkmečiu irgi stengėsi kaip nors išsiversti – vienas jų papjė mašė technika gamino taupykles ir sunaudojo beveik visą senąją biblioteką. Grušas sugebėjo į tai pažiūrėti filosofškai, svarstė, kad anam žmogui knygų „labiau reikėję“... Jau sovietmečiu iš naujo sukauptą gausi biblioteka, bet laimei, išlikę ir kai kurie vertingi prieškarinio leidiniai, dažnai su bičiulių autografais, taip pat paties Grušo prieškariniai leidiniai – galbūt tas knygas jis buvo išsivežęs.

Rašytoją lankydavo daug teatralų, kitų žinomų žmonių. Jie paprastai svetainėje buvo priimami, vaišinami. Kęstutis Genys, apsilankęs muziejuje 1991 m., parodė fotelį,

kuriame visad sėdėdavo... Grušienės firminis patiekalas buvo lašiniuočiai (mielinė tešla, įdarui – šoninė). Belaukiant artimo bičiulio Miltinio, ponja Pulcherija ruošdavo režisieriaus mėgstamus patiekalus, pirkdavo prancūziško vyno ar gero konjako.

Antrasis kambarys, galima sakyti, buvo bendrasis visos šeimos. Prieš indaują stovėjo ir didelis stalas. Šeima, Grušienei iš virtuvės atnešus savo pagamintus patiekalus, čia pietaudavo, gerdavo arbatą.

Štai šias gražias spintas matome abiejuose kambariuose – knygų ir drabužių. Jas Grušai užsisakė Jonavoje, tuo metu garsėjusioje sentikiais medžio meistrais. Šviestuvai abiejuose kambariuose irgi kabo nuo išikūrimo. Iš senųjų baldų – ir komoda su veidrodžiu. Kai kurie baldai, žinoma, išgyti vėliau, jau sovietiniais metais. Tai ir rašomasis stalas, ir žurnalinis staliukas. Iš įdomesnių mūsų muziejaus eksponatų (kurio daugelis lankytojų neatpažįsta) – ši kavos pupelių skrudintuvė, ją muziejui padovanojo žinomas architektas, dailininkas Algimantas Mikėnas 2006 m. vasarį, nes esą Juozas Miltinis Panevėžio dramos teatro dirbtuvėse šiuos įrenginius buvo užsakęs visiems savo bičiuliams, bet taip ir nesuskubęs atvežti J. Grušui...

Muziejus didžiuojasi buto paveikslais ir kitais meno kūriniais.

1930 m. dailininko Adolfo Valeškos tapytas Juozo Grušo portretas. Valeška jau po rašytojo mirties buvo atvykęs su savo vaikaičiu į muziejų, pasakojo šio paveikslo sukūrimo istoriją – rašytojas nebuvo kantrus pozuotojas, įvykę tik keli seansai Valstybės teatre (dabar – Kauno valstybinis muzikinis teatras), bet abu likę portretu patenkinti. Jau vėliau – 1973 metais – dailininko Osvaldo Jablonskio tapytas Pulcherijos Grušienės portretas.

Įdomūs ir skulptūriniai Grušo portretai. Štai Leono Striogos darbas – charakteringas, šiltas portretas visu ūgiu, į kurį visad būna įdomu pažvelgti jauniems lankytojams, neprisimenantiems rašytojo gyvo. Jadvygos Mozūraitės Klemkienės sukurtas Grušo galvos atvaizdas. Vėliau ponja Jadvyga mums padovanojo ir savo vyro Vytauto Klemkos akvarelės technika tapytą dramaturgo portretą.

Štai Liudo Truikio 1932-ųjų metų darbas – su kolegomis iš M. K. Čiurlionio muziejaus išsiaiškinome, kad tai, matyt, nepastatyto baleto „Eglė, žalčių karalienė“ scenovaizdis. Štai mažas Grušo sūnaus Vytauto portretas, kurį karo metais nutapė J. Liolys, vienas iš čia gyvenusiųjų nuomininkų. Turime du grafiko Romualdo Čarnos sukurtus rašytojo portretus – 1972 m. ir 1986 m., ypač brangus pastarasis – tai paskutinis Grušo atvaizdas. Gražinos Didelytės darbai – rašytojo portretas, keli ekslibrisai, paveiksai iš ciklo „Akimirkos“.

Ant grindų stovinti skulptūrelė „Barbora“, įteikta Grušui jubiliejaus proga, 1976-aisiais, Kauno dramos teatre, tai miesto valdžios dovana. Skulptūros autorius – kaimynystėje gyvenantis buvęs rašytojo bičiulis Sigitas Straigis.

Visi paveiksai, skulptūrelės Grušams buvo dovanoti, pats rašytojas nieko nepirko.

Ekspozicijų erdvė

Ekspozicijų patalpos, sudarytos panaikinus sieną tarp dviejų kambarių – viename gausesnės ekskursijos nesutilptų; tai bene vienintelis rimtesnis pakeitimas name. Anksčiau čia būta svečių kambarėlio, jame apsistodavo Juozas Miltinis, kai dar prieškario metais grįždavo iš Paryžiaus. Grušo ir Miltinio bendravimas legendomis jau apipintas. Išlikęs pasakojimas, kaip svečias rūkydavo ir neužgesintas nuorūkas mesdavo ant grindų, naujo namo šeiminkui atsikirsdamas: „Kas tau, Grušai, brangiau – namas ar mūsų bičiulystė?“ Grušas yra pripažinęs, kad būtent Miltinis jį įviliojęs į „dramaturgijos pelkes“ – gyvendamas Joniškyje jis labai sirgo, nieko

nesukūrė. Miltinis jį paragino rašyti pjeses – taip ir gimė pirmoji Grušo drama „Tėvas ir sūnus“.

Dabar čia su moksleiviais, dažniausiai mus aplankančiais, kalbamės apie Grušo kūrybą ir gyvenimą. Pradedame nuo vaikystės: Juozas Grušas gimė 1901 m. Kalniškių-Žadžiūnų kaime, šalia poeto Jono Kriškėičiūno-Jovaro, kurį ir laikė savo pirmuoju mokytoju, sodybos. Vaikystėje gaudavo iš jo knygelių, teigė, kad skaityti mokėsi ne iš elementoriaus, o iš Jovaro knygų. Štai matote seniausią, 1905-ųjų metų, rašytojo fotografiją, kurioje jis su tėvais, sesute Emilija ir mamos giminaičiais. Po pradžios mokyklos Grušas, tik sulaukęs 18 metų, įstojo į gimnaziją – mirus mamai, tėvui vedus antrą kartą, nusprendė gyventi savarankiškai. Pats pasirengęs įstojo į ketvirtą Šiaulių berniukų gimnazijos klasę, per pirmas žiemos atostogas peršoko į penktą ir susilyginęs su kitais sėkmingai mokėsi ir 1924 m. gimnaziją baigė. Besimokydamas dar dirbo sąskaitininku Chaimo Frenkelio odų fabrike, mokė kitus vaikus. Grušas tuomet sunkiai vertėsi, bet labai pakiliai prisimindavo gimnazijos laikus, kai daug skaitė, žavėjosi Vincu Mykolaičiu-Putinu, Dostojevskiu, svajavo apie savo ateitį, kupiną „įdomių rašymo priemonių, gražių drabužių ir išminties“. Likimas taip lėmė, kad pirmoji Grušo publikacija – eilėraštis „Baletas“ 1924 m. „Šiaulių naujienose“ – atsidūrė greta Jovaro eilėraščių.

Kitame stende – studijų Kaune metai. Štai LU/VDU studentų ateitininkų meno draugijos „Šatrija“ išvykos į gamtą nuotrauka. Grušas iš pradžių studijavo teisę – taip teigia J. Lankutis, – paskui perėjęs į Teologijos-Filosofijos fakultetą, pasirinko literatūrą, jo baigiamasis darbas – „Vincio Krėvės realistinė beletristika“. Pats Grušas yra nurodęs, kad iškart įstojo į Teologijos-Filosofijos fakultetą. Universitetą jis baigė 1931 m. – dėl ligos (sirgo TBC) buvo pertraukęs studijas.

Toliau – laikotarpis prieš atsikeliant Grušams į šiuos namus ir jau juose apsigyvenus. Iš pradžių Grušai (rašytojas 1932 m. vedė Pulcheriją Račytę) nuomojo butą Perkūno alėjoje, taip pat Žaliakalnyje. Štai matome jaunavedžius ant Aleksoto tilto, kitas jaunos šeimos akimirkas.

✖ Jo žmona taip pat buvo universiteto studentė, tik jo nebaigė – išėjo darželio vedėjų kursų, po to daugelį metų darželyje ir dirbo. Grušas ne vieną knygą yra dedikavęs žmonai, kaip pirmajai skaitytojai ir kritikei. Ryšys tarp sutuoktinių buvo šiltas ir stiprus, nors Grušas, kaip dauguma vyrų, nebuvo abejingas gražioms moterims, o juk aktorės jį nuolat supo.

Žinoma, sklando legendos, kad Grušas buvęs neabejingas Salomėjai Nėriai. Pats Grušas visiems pasakodavo, kaip buvo poetę išimylėjęs. Prisimindavo ir atvejį, kai „Šatrijos“ susiėjime, besvarstant Nėries kūrybą, jis ją kaip reikiant sutaršė, po to poetę palydėjo iki bendrabučio, ir Salomėja jį pabučiavusi. Grušo pasakojimai, ypač vyresniame amžiuje, įvairiems žmonėms ne visai sutapdavo... Bet tikrai kažkokios emocinės gijos tarp jų būta, juk ir Nėris Grušui yra paskyrusi eilėraščių „Elgeta“.

Mums brangi ir ši kampe eksponuojama skrynelė, „vyresnė“ ir už Grušą; ją padovanojo rašytojo artimieji jau atidarius muziejų. Galima manyti, kad Grušas ją atsivežė vietoj lagamino, atkeliaudamas į Kauną 1924 m. Lazdelės, žinoma, jau senatvės dienų palydovės.

Nors Grušas nemėgo fotografavimo ir bet kokio dėmesio, bet turime gana daug puikių jo portretų. Štai Romualdo Rakausko nuotraukoje rašytojas apsikabinęs ažuolą, kurį tėvas pasodino jam gimus. Nuotrauka daryta 1976 m., kai apie 75-erių sulaukusį Grušą kurtas dokumentinis filmas; tai paskutinė jo nuotrauka tėviškėje. Nemaža nuotraukų ir prie šių namų, jiedu su žmona mėgo pasėdėti ant suolo prie namo. Grušas labai

mylėjo šunis, visad vienas ar net keli augintiniai būdavo namuose. Vienoje nuotraukoje matome rašytoją su Bartu, kitoje su Gurdu; įdomu, kad jis terjerams suteikė savo tragedijos „Herkus Mantas“ herojų vardus.

Fonduose saugome ir nuotrauką, kur abu Grušai – kupiniais nevilties veidais, tuščiais žvilgsniais – fotografas Aleksandras Macijauskas neperspėjęs juos užklupo gedulo laiku – neseniai buvo miręs sūnus Vytautas. Žinoma, rašytojas neišvengė ir gyvenimo tragedijų, nors ir buvo apie save sakęs: „Laimingasis – tai aš.“ Matyt, vertino tai, kad nenukentėjo nei karo metu, nei pokariu, atsigavo po sunkių ligų, grįžo kūrybon po tylėjimo periodo Joniškyje.

Erdvė ekspozicijai nėra didelė, eksponatų turime daug (apie 10 tūkstančių), tad išnaudojame kiekvieną kampelį – taip pat ir langų stiklus ant jų nuotraukų, rankraščių, laiškų, iliustracijų kopijos.

Stenduose eksponuojame Grušo kūrinius, moksleivių dėmesį visad atkreipiame į pirmąją jo knygelę „Ponia Bertulienė“, išėjusią dar studijų metais (1928-aisiais), apie ją rašytojas atsiliepdavo skeptiškai; į vienintelį jo romaną „Karjeristai“, išleistą 1935 m. Unikali ir novelių rinktinė „Sunki ranka“, apdovanota „Spindulio“ bendrovės premija; turime ir šios premijos skyrimo aktą. Čia, žinoma, ir visi vėlesni leidimai, taip pat – lietuvių išėvių pastangomis užsienyje pasirodžiusios knygos. Laimei, yra išlikę Lietuvių rašytojų draugijos įstatai, redaguoti Grušo. 1937 m. jis iš V. Mykolaičio-Putino, kurį laikė didžiuoju savo gyvenimo ir kūrybos mokytoju, perėmė šias pareigas. Ypatingas Grušo gyvenimo etapas – žurnalistinis darbas savaitraštyje „Mūsų laikraštis“, kurį leido Lietuvių katalikų veikimo centras. Pradėjęs bendradarbiauti 1928 m., vėliau tapo jo redaktoriumi – iki pat 1940 m. Grušo – žurnalisto – veiklą mena išlikusios nuotraukos iš 1934 m. vykusios Lietuvos rašytojų ir žurnalistų kelionės po Sovietų Sąjungą: Rostovą, Maskvą, Leningradą, Baku, Sočį, kitus miestus. Lietuvos delegacija sulaukė ypatingo dėmesio, jiems specialiai parodyta ir opera, ir baletų spektaklis.

1941-1942 m. Grušas dar dirbo Valstybinėje grožinės literatūros leidykloje, jam teko redaguoti „Aną Kareniną“ ir „Don Kichotą“. Po to, žmonai, kuri bijojo represijų, raginant, šeima išvyko į Joniškį.

Esame surinkę Grušo novelių ir dramų vertimus į kitas kalbas, džiaugiamės, kad ir po mirties jo kūryba nepamiršta. Iki šiol Grušo apsakymai publikuojami Lietuvių rašytojų novelių antologijose užsienio kalbomis – po rašytojo mirties išleistos prancūzų ir portugalų kalbomis. Lietuvoje išleistos anksčiau slėptos jo dramos „Diktatorius“ ir „Eduardo Dargio nusikaltimas“. „Diktatoriaus“ rankraštį, jau gerokai sutrūnijusį, radome rekonstruodami namą, matyt, pjesė rašyta grįžus iš Joniškio, pokario metais. Mes buvome perspėję statybininkus, kad po stogo čerpėmis turėtų būti ir senojo Antano Grušo (tėvo) apdovanojimai – juos, kaip sakė rašytojo sesuo Antanina, Grušas, surišęs į mazgelį paslėpė. Tikrai radome ir eksponuojame ordiną „Šaulių žvaigždė“ ir Petro Rimšos medalį „Lietuva“.

Astridos Petraitytės nuotraukos

Grušas pelnytai didžiavosi šia 1964 m. JAV išleista kolegijų studentams ir plačiajai visuomenei skirta literatūros chrestomatija „British and Western Literature. Themes and Writers“ („Britų ir Vakarų literatūra. Temos ir rašytojai“), kurioje įdėta jo novelė „Kelionė su kliūtimis“, ją į anglų kalbą išvertė Stepas Zobarskas; šalia trumpoje

biografijoje pažymėta: „Lietuvos rašytojas.“

Jo ryšiai su pasitraukusiais jaunystės bičiuliais nenutrūko, likę nemaža laiškų – Antano Vaičiulaičio, Stasio Santvaro, Bernardo Brazdžionio; su šiais rašytojais Grušas ir knygomis keitėsi.

Kita – edukacinės programos, skirtos Grušo istorinėms dramoms – erdvė įrengta buvusioje dukros Algimantos-Marijos svetainėje pernai, J. Grušo 110-ojo gimtadienio proga. Čia nėra tradicinių stendų – atvėrę prie sienų esančias užsklandas (sukurtas pagal įvairių scenovaizdžių detales), regime filmų kadrus, spektaklių scenas. Štai visą sieną paskyrėme Kauno dramos teatro spektakliui „Barbora Radvilaitė“. Mokiniai čia susikaupia – tarkim, jiems būna netikėta, kai jų matytas M. Giedrio filmas „Herkus Mantas“ susiejamas su Grušo vardu. Tuo labiau jiems naujiena, kad G. Kuprevičiaus opera „Prūsai“ – pagal tą pačią Grušo tragediją „Herkus Mantas“. Čia eksponuojame ir scenovaizdžių fragmentus, sceninius rūbus – štai karalienės Elžbietos (iš Kauno dramos teatro spektaklio „Barbora Radvilaitė“) suknia, kario kostiumas iš kino filmo „Herkus Mantas“...

Štai ir Liepos 6-ąją vykusio spektaklio Kauno pilyje akimirkos, tai režisierės Irenos Bučienės 1997 m. pastatyta Grušo „Barbora Radvilaitė“.

Teatro žmonės be galo mylėjo Grušą, žavėjosi jo išmintimi, tolerancija. Kai Henrikas Vancevičius 1957 m. tuometiniame Kauno muzikiniame teatre repetavo „Herku Mantą“, visi nesidrovėdami po repetacijos paryčiais, apie ketvirtą, atvykdavo pasitarti su rašytoju... Ir Rūta Staliliūnaitė, Doloresa Kazragytė, Kęstutis Genys, kiti aktoriai daugelį kartų yra lankę Grušą. Mums renginiuose dažnai padeda aktoriai Danutė Juronytė, Gražina Balandytė, Antanas Žekas, Jūratė Onaitytė, Kristina Kazakevičiūtė, Liucija Zorūbaitė, Lili Laucevičienė, lankėsi režisieriai Henrikas Vancevičius, Jonas Vaitkus, Vytautas Balsys – turime tradicinių švenčių, pažymime ir rašytojo gimtadienį, ir vardadienį, organizuojame susitikimus su teatro ir kultūros žmonėmis.

Smagu, kad moksleivių teatrai stato Grušo pjeses – dažniausiai „Meilę, džiazą ir velnią“. Pakviečiame juos pasirodyti renginiuose.

Keliaujame ir į ekspedicijas, į jas įtraukiame ir moksleivius – Kauno Juozo Grušo meno vidurinės mokyklos jaunuosius muziejininkus. Mokyklos muziejų įkūrė ir jam vadovauja mūsų muziejaus bičiulė mokytoja Rasa Urbutienė. Su mokiniais lankėmės rašytojo tėviškėje, Joniškyje, Šiauliuose, Vilniuje, Klaipėdoje, Alytuje, kalbinome aktorius, režisierius, dailininkus, prisimenančius rašytoją.

Šioje salėje pristatysime ir naująsias mūsų edukacines programas.

Bevaikštinėjant po Grušų 11 arų sklypą – paties rašytojo sodintą sodą (turėjau progos ir antaniniais obuoliais pasivaišinti) – muziejaus vadovė paragino įdėmiau pasigrožėti keturiais išlakiais beržais, šalia tvoros susispietusiais, tokios progos gali daugiau nebebūti: kaimynai gavo gamtosaugininkų leidimą juos nupjauti, mat medžiai gali nugriūti...